

Nagy Szilvia

Szabó Attila: *Autodafé*

📍 Egri Zsinagóga, Eger

📅 2011. május 30 – június 15.

„A földrengés Lisszabonnak háromnegyed részét lerombolta, mire az ország bölcsei nem leltek hatékonyabb módot a teljes romlás meggátolására, mint azt, hogy szép autodaféval kedveskedjenek a népnek; a coimbrai egyetem ugyanis a mellett döntött, hogy pár ember lassú tűzön s nagy ceremóniával való megégetése mindennél csalahatatlabb gyógyszer mindennemű földrengés ellen.

Fogtak is mindjárt egy biscayait, aki azzal vádoltak, hogy feleségül vette a koma-asszonyát, valamint két portugált, akik a csirkét hája nélkül ették; aztán vacsora után Pangloss doktort és tanítványát, Candide-ot is megkötözték, az egyiket csak azért, mert beszélt, a másikat csak azért, mert helyeslőleg hallgatott (...) egy hét múlva mindegyiket sanbenitő-ba öltöztették, fejüket meg papírból való püspöksüveggel ékesítették (...) Így mentek szépen, processzióban, és még igen megható szentbeszédben is volt részük, szép egyházi énekkel, mégpedig hármasszólamúval. Candide-ot mindaddig fenekelték, amíg csak az ének tartott, s ugyanolyan ritmusban; a biscayait s a két másikat, akik nem akartak szalonnát enni, ott íziben megégették, Panglosst meg felakasztották, ámbár ez ellenkezett a szokással. Ugyanaznap a föld megint rengett, mégpedig rettenetes zenebonával.”¹

A Voltaire *Candide*-jában megörökített autodafé valós történelmi tényeken

¹ Voltaire: *Candide*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 24-25.

SZABÓ ATTILA

Autodafé, Egri Zsinagóga, 2011, installáció, 432 db pörgettyű, videó

alapszik: az 1755-ös lisszaboni földrengést és következményeit idézi elénk, s építi be következetesen az optimizmus kritikájába. Az autodafé szorosan összefonódik a földrengés jelenségével: a Mindenszentekkor lesújtó természeti katasztrófa isteni jelzéseként ingatta meg a tökéletes világ tökéletes egyensúlyát. Nagyobb tragédiák és a sorozatos katasztrófák megelőzéséhez így hát ceremoniális vallási áldozatra, mindent átható bűnbánat tanúsítására volt szükség. Ez volt az autodafé, a „hit kinyilvánítása”, ami a spanyol és portugál inkvizíció népünnepélye volt: általában egy meghatározott bűnbánati és gyónási időszakkal kezdődött, és a közel egy hónapos időszak körmenetben és az „eretnekek, boszorkányok” nyilvános máglyára vetésében érte el csúcspontját.

S természetesen, ahogy nincsenek véletlenek Candide és Pangloss mester tökéletesen elrendezett, ok-okozatiságon nyugvó, legeslegjobb világában sem, úgyszintén nem meglepő, hogy egy Voltaire idézetet választottam kiindulópontként. SZABÓ ATTILA művészetében feltűnik Voltaire, a Miskolci Kortárs Művészeti Intézet egy csoportos kiállításán egy Candide idézet ihlette a művész instant fényképsorozát:² „Bizonyos – mondta – s kimutatható, hogy

² INSTANT, Miskolci Galéria, Rákóczi-ház, VízuM, 2011. február 8-26.

nem is lehetnek másképp a dolgok, mert ha már mindennek célja van, minden, ugyebár, szükségképpen a legeslegjobb célért is van. Orrunk például azért van, hogy legyen min hordani a szemüveget” – szól az idézet.³

Borges mintha folytatná ezt a gondolatmenetet: „Az ember különféle szerszámai között kétségkívül a könyv a legbámulatraméltóbb. A többi mind testének a meghosszabbítása. A mikroszkóp, a távcső a látásé, a telefon a hangé, aztán itt van az eke és a kard, ami az emberi kar meghosszabbítása. Ám a könyv egészen más: a könyv az emlékezet és a képzelet meghosszabbítása.”⁴

Így kerül a képbe a hatalom dogmatizmusának kritikája, ami bizonyos szimbólumok interpretálásán keresztül, illetve a könyvkultusszal összefonódva Szabó Attila kiállításának központi kérdésévé válik. Könyvet ugyan nem látunk, mégis erre épül a kritikai-ironikus megközelítés. A tér szakrális jellegétől szinte lehetetlen elvonatkoztatni: egy zsinagógában vagyunk.

Az installáció játszik a tér lehetőségeivel, imaszőnyegek mintázatára emlékeztető módon kerül el lábunk előtt a pörgettyűk tömkelege, a tipografikus jeleket kirajzoló elrendezést szinte már olvashatónak érezzük, mégsem tudjuk felfejteni a szóképek jelentését. Gyermekjátéknak nézzük őket, átsétálunk a kibontakozó ösvényen.

Gyanútlanok vagyunk, 432 darab pörgettyű ugyan miféle veszélyt hordozhatna magában? Közelebb lépünk, és megpillantjuk a baljós szilletteket, árnyakat a pörgettyűkön, lassan összeáll a kép. Mert mivel is játszunk itt? Harry Potter körvonalához egy Heine idézet társul 1820-ból: „Ahol könyveket égetnek, ott végül embereket égetnek.”⁵ A másik pörgettyűn a latin mondás, miszerint „a sas nem kapkod legyek után”, Jézus sziluetttel társul. Heine idézete, megelőzve a német könyvégetéseket, az inkvizícióra utal, a latin közmondás pedig az utóbbi évek eseményeit kritizálja, amikor is amerikai egyházi vezetők gyermekkönyveket – nevezetesen Harry Potter regényeket – égettek.⁶ Megpörgetjük a pörgettyűt, és az ártatlan gyermekjáték árnyalakjai egy pillanat alatt veszélyes késekké, pengékké alakulnak. Ilyen az, ha a húsdaráló beindul. A „húsdarálót” mozgás közben is láthatjuk a kivetített videóban, HP és JC (Jesus Christ) körvonalai hármasként lassan, ellentétes irányban rotálnak. Az épület belső falára vetített videót tekinthetjük a zsinagóga szakrális

3 Voltaire: *Candide*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 6.

4 Borges, Jorge Luis: *A könyv*. Ford. Tóth Éva. in: Sholz László (szerk.): *Jorge Luis Borges válogatott művei IV. Az ősi kastély*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 59.

5 „Dort, wo man Bücher verbrennt, verbrennt man am Ende auch Menschen.” Heinrich Heine, *Almansor* (1821)

6 A számos autodafé közül az egyik legközismertebb eset az új-mexikói, amit a Christ Community Church indítványozott Alamogordóban, 2002-ben.

teréhez illeszkedő rózsablaoknak, de egy másik értelmezés szerint láthatjuk, amint egy napjainkra jellemző *danse macabre* elevenedik meg. És itt a lassúság az, ami megtartja a különböző értelmezési tartományok határvonalán. Felgyorsítva eltűnnének a felismerhető szilettek, és csak pengéket látnánk, így viszont van egy pont, ahol HP varázspálcája gyilkos törre változik, támadás és védekezés jelenetét láthatjuk az árnyjátékon.

A kiállítást egy interneten megjelentetett videómunka egészíti ki, ahol a HB, a Holy Bible, vagyis Szent Biblia, villanásszerűen HP-vé, vagyis Harry Potter monogramjává alakul. Így a köztes értelmezések és opciók is feltárnak a néző előtt, Holy Potterek és Harry Bible-k, teret adva a kortárs médiakritika és személyi kultuszok elméletének.⁷

A könyv, mint írott emlékezet, a történelem, a kultúra fontos részét alkotja, így hát nem meglepő, hogy hódító népek, egyházi és politikai autoritások időről időre úgy döntenek, hogy az addig felhalmozott kulturális javak egy részét megsemmisítik, így teremtve lehetőséget új kulturális dogmák létrehozására. A múlt szimbolikus eltörléséről szóló anekdoták közül talán a legismertebb Si Huang-ti, az első kínai császár története, aki totális despotaként nem csak a jelen felett kívánt uralkodni, hanem igyekezett a múltat is visszamenőleg újra-konstruálni, vagyis leginkább eltörölni, ehhez volt kiváló módszer az autodafé.⁸ Nincs szükség túlzott képzelőerőre, hogy elképzeljünk napjainkban egy ilyen birodalmat: elég megnéznünk Truffaut *451 Fahrenheit* című filmjének képsorait egy olyan világról, ahol a Tűzörség intézménye felügyeli a könyvektől való teljes megszabadulást. A kultúrrendőrség ilyen fajta jelenléte nagymértékben hat az emberek gondolkodásának befolyásolhatóságára, illetve kiszolgáltatottságára a hatalommal szemben.

Szabó Attila *Autodafé* című kiállításával lázad ez ellen a kiszolgáltatottság ellen. Az a fajta reflexív viszony, ami Voltaire írásában az ironikus-szatirikus hangvétel, Szabó Attila művészetében társadalomkritikus ábrázolásmódként jelenik meg. Gyakran médiahírekből kiindulva, azokból aprólékosan válogatva építi fel projekteit, melyek így a valóság és fikció határán egy különös nézői-befogadói magatartást idéznek elő. A kritikai szemléletmód egy erőteljesen konceptuális vizuális megjelenítéssel párba állítva különböző rétegek felfejtését teszi lehetővé a néző számára. A műalkotások nem politizálnak, nem próbálnak meg örökérvényű igazságokat kimondani, sokkal inkább egy kritikai magatartásból fakadó reflexióra ösztönöznek, rávilágítanak bizonyos kérdésfeltevések lehetőségességére. Az *Autodafé* kiállítássorozat a normatív struktúrák felépítését, elfogadásának módszerét, gyakorlatát állítja a középpontba. Süli-Zakar Szabolcs és Szabó Attila kiállításában egyaránt a hatalom normarendszerének kritikájával szembesülhetünk, a kiállított művek a szabályrendszerek súlyára, érvényességére, áthághatóságára, vagy épp alkalmazhatóságának jogosultságára kérdeznek rá.

7 <http://antiflicker.blogspot.com/2010/12/blog-post.html>

8 Borges, Jorge Luis: *A fal és a könyvek*. in: Sholz László (szerk.): *Jorge Luis Borges válogatott művei II. Az örökkévalóság története*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 205-201.

